

TABIIY SOCHLAR VA ULARNING AHAMIYATI

<https://doi.org/10.70728/orien.v07.i03.069>

Djalilova Feruza Suratovna

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada sochning tuzilishi, irqiy va rangi bo'yicha turlari, sochning kimyoviy tarkibi, fizik xossalari hamda tabiiy sochlar bilan sun'iy sochlarning farqlari va ular bilan ishlash usullari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: postij, tabiiy va sun'iy sochlar, molekulyar birikmalar, mongoloid, yevropoid, negroid, kutikula, melanin, epidermis, pigment, elektroprovodlik, keratin

NATURAL HAIR AND ITS IMPORTANCE

Djalilova Feruza Suratovna

Uzbekistan State Institute of Arts and Culture

Abstract: This article examines hair structure, its types, racial and color characteristics, chemical composition, physical properties, as well as methods of processing and the differences between natural and synthetic hair.

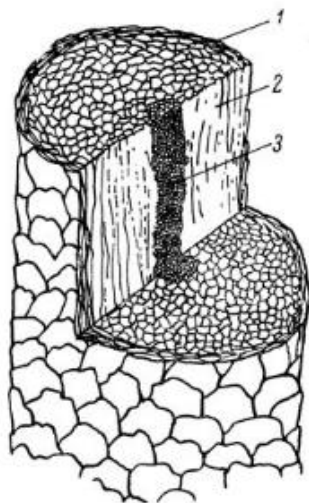
Keywords: hairpiece, natural and synthetic hair, molecular compounds, Mongoloid, Caucasian, Negroid, cuticle, melanin, epidermis, pigment, electrical conductivity, keratin

Postij buyumlarini tayyorlash uchun kerak bo'ladigan asosiy xomashyolar odam va hayvonlarning tabiiy sochlaridan hamda sun'iy sochlardan ham foydalanib to'qiladi. Tabiiy va sun'iy sochlar kelib chiqishiga hamda kimyoviy tarkibiga qarab tasniflanadi.

Odamning sochi tabiiy tolalar turiga, tabiiy yuqori molekulyar birikmalar sinfiga, oqsillar, keratinlar guruhiga mansub. Sochning asosiy moddasi yuqori molekulyar birikmalarga, oqsillar guruhiga, ya'ni keratinga ega bo'ladi. Sochning tuzilishi postij ustasi uchun muhim hisoblanib, u sochlarga ishlov berishda turli hil usullardan foydalanishga to'g'ri keladi.

Sochning tuzilishi: Sochning epidermis (terining ustki qismi) yuzasidan tashqaridagi qismi sterjen deb ataladi; terining ichidagi qismi esa ildiz hisoblanadi. Sochning ildizi - follikulda joylashgan bo'lib, sochning ildizi deb ataladigan tomirlar bilan tugaydi, unda sochlar nerv tolalari va sochni boqadigan tomirlar va to'qimalardan iborat bo'ladi. Sochning o'sishi sochning ildizidan boshlanadi, u doimiy ravishda yangi

hujayralarni ajratib chiqaradi, ular yuqoriga qarab harakat qiladi. Follikul epidermis bilan terining o'zidagi mushaklar bilan birlashgan bo'ladi. Soch mushaklari kuchli emotsiyalar natijasida qisqarish qobiliyatiga ega. Sochning tolasi kesimida olib qaraydigan bo'lsak u - uch qismdan iborat bo'ladi: kutikula, kortikal qatlam va miyaviy modda, ko'pincha miyaviy modda yoki miya deb ataladi.



Sochning tuzilishi. 1- sochning tashqi qatlami (kutikula). 2-sochning kortikal qatlami. 3-sochning miyaviy moddasi.

Kutikula - sochning tashqi qatlami to'rtburchak hujayralardan iborat bo'lib, ular tangali tuzilishga ega. Ustki qatlam veretensimon hujayralardan iborat, ular pigment (rang berish moddasi) va havo pufakchalariga ega; kortikal modda qanchalik yupqa bo'lsa, sochlar shunchalik elastik va mustahkam bo'ladi.

Sochning yuzasidan ko'rib chiqilganda, postij buyumlarini tayyorlash uchun sochlarni uchta asosiy irqiy guruhga ajratish mumkin:

Mongoloid (osiyolik) etnik guruh. Mongoloid guruhiga uchun qalin, aksariyat tekis hamda to'q rangli sochlar hisoblanadi.

Yevropoid (yevropalik) guruh. Yevropoidlarning sochlari ingichka tolali, ochiq rangda hamda to'liqsimon bo'ladi.

Negroid (negrityan) guruh. Negroidlarning sochlari juda qalin, dag'al, jingalak qora rangga ega bo'ladi.

Sochlar rangi bo'yicha bir necha o'nlab turli tushlarga ajratiladi, ulardan olti asosiysi: qora, qo'ng'ir, jigarrang, sariq, kulrang va oq ranglar hisoblanadi. Sochlarning rangi melanin deb ataladigan pigment va havo pufakchalarining miqdoriga bog'liq bo'ladi. Melanin suvda erimaydi, lekin konsentrlangan kislotalarda yaxshi eriydi. Pigment kortikal qatlamda ikki holatda bo'ladi: tarqalgan va donli hisoblanadi. Tarqalgan pigment sochlarni sariqdan qo'ng'ir rangga bo'yaydi; donli - jigarrangdan qoragacha. Sochlarning rangi soch tarkibidagi ikki turdagi pigmentning o'zaro nisbatiga bog'liq. Vaqt o'tishi bilan sochning rangi o'zgaradi: u to'q yoki och va oq

bo'lishi mumkin, bu sochlardagi havo pufakchalarining ko'payishi va melaninning kamayishi bilan bog'liq.

Sochning uzunligi ko'plab omillarga, jumladan, insonning etnik mansubligiga bog'liq. Shuningdek, mongoloidlar sochi yevropoidlarnikidan uzunroq, negroidlarda esa sochlari nisbatan kalta bo'ladi. Ma'lumotlarga ko'ra, sochlar oyiga 1,5-2 smga o'sadi. Sochning hayoti turli tananing turli qismlarida har xil o'sadi. Ayollarda boshdagi sochlarning o'sishi 1,5 m dan oshmaydi, demak, sochning maksimal umri taxminan 10-yilni tashkil qiladi.

Sochning qalinligi yoshga, shuningdek, insonning shaxsiy xususiyatlariga hamda parvarish qilishiga bog'liq. Yangi tug'ilgan bolalarda sochning qalinligi 20 dan 40 mkm gacha bo'ladi (1 mkm = 0,001 mm), kattalarda - 70 dan 100 mkm gacha, qariyalarda - 50 dan 70 mkm gacha, sariq sochlar qora sochlarga nisbatan ingichka bo'ladi. Boshdagi sochlarning soni hammada har xil bo'ladi. Odatda u 30 dan 150 minggachani tashkil qilishi mumkin. Qora rangdagi sochli insonlarni boshidagi soch qoplamasi taxminan 100 ming sochdan iborat bo'ladi, sariq sochli insonlarni esa soch tolalari ancha ko'proq ekanligini ko'rish mumkin. Sochlar soch ildizlarida ko'pincha kichik guruhlarda 2-3 tadan o'sadi. Pariklarni tayyorlashda sochlarning yo'nalishiga qarab to'qilishi kerak. Shunda mahsulot juda tabiiy ko'rinadi.

Soch molekullari (sochning kimyoviy tarkibi) asosan quyidagi elementlardan iborat bo'ladi: uglerod, kislorod, azot, vodorod, oltingugurt. Sochning asosiy tarkibiy qismlari - oqsil majmualari - keratin va melanin hisoblanadi. Bundan tashqari, inson sochlari ma'lum miqdorda yog' moddasi, xolesterol, mineral birikmalar va margumushdan iborat bo'ladi.

Keratin oltingugurt va azotning yuqori miqdori bilan tavsiflanadi. U aminokislotalardan iborat bo'lib, ular orasida eng muhim va xarakterlisi bu sistin moddasi hisoblanadi. Keratin juda elastik xususiyatga ega bo'lib, soch hujayralarining o'sishini ta'minlaydi.

Melanin moddasi - oqsil bo'lib, unda azot, oltingugurt, kislorod va ozgina miqdorda temir va mishyak mavjud bo'ladi. Melanin, yuqorida aytilganidek, sochlarning rangiga ta'sir etuvchi pigment hisoblanadi.

Sochlarning fizik xossalari - bu mustahkamlik, elastiklik, gigroskopiklik, elektroprovodlik va h.k. Sochlarning mexanik ta'sirlarga nisbatan ancha yuqori bardoshlilikini ta'kidlab o'tish ham kerak.

Shuningdek, sog'lom insonning sochini uzish uchun ma'lum miqdorda kuch kerak bo'ladi. Sochlar yaxshi egilish va elastiklik xususiyatiga ega. Ma'lumki, quruq sochni tortishda uning uzunligini 20-30% ga oshirish mumkin; sovuq suv bilan namlangan sochni ikki barobar tez tortish mumkin. Tortish kuchini olib tashlagandan keyin soch tezda avvalgi holatiga qaytadi. Sochlarning yuzasida chang saqlanish qobiliyati juda muhimdir. Bu asosan sochlarning yuzasidagi terining yog'i bilan yuz

beradi. Sochlar yaxshi elektroprovodlikka ega. Quruq holatda, qarshilik vaqtida (ko'pincha taroqlashda) ular osonlik bilan elektrlanadi. Sochlarni chirishiga kelsak, tabiiy sochlar biologik ta'sirlarga ega bo'lib, shirishga chidamli bo'ladi. Inson sochlari gigroskopik bo'lib, namlik, glitserin, hayvon va o'simlik yog'larini so'rishi mumkin; sochlarning hajmi shuning uchun taxminan 20% ga oshishi mumkin. Tabiiy sochlarga mineral moylar, vazelin moyi va vazelin kabi moddalar kirmaydi. Ishqorlar va oksidlovchi moddalar tabiiy sochlarning mustahkamligiga ta'sir qilib, namlikni so'rish qobiliyatini oshiradi. Oksidlovchi moddalar: vodorod peroksid sochlarni yupqalashtiradi, ularni elastiklik hususiyatini kamaytiradi, shuning uchun tabiiy sochlar tilimcha va ko'proq teshikchalarga (gullashi) aylanadi. Tabiiy sochlar yuqori harorat ta'sirida juda o'zgaradi. Aynan shu xossalar sochlarning sovuq va issiq zavivka prinsipiga (o'rash, shakl berish) asos bo'ladi.

Albata tabiiy sochlar bilan ishlash bir muncha oson hisoblanadi. Chunki tabiiy sochlar issiqqa ham sovuqqa ham chidamli bo'ladi. Masalan: tabiiy sochlarni kuya ham yemaydi, xatoki boshlarda uchraydigan xashorat (bit, sirka)lar ham inson soch tolalarini kemirmaydi, ularga ta'sir o'tkazmaydi.

Issiq zavivka orqali sochga shakl berilayotgan vaqtda, issiqlikni meyardan ko'proq berib yuboriladigan bo'lsa, suniy soch tezda erib, yaroqsiz holga kelib qoladi.

Tabiiy sochlar esa suniy sochlarga nisbatan issiqlikka chidab beradi.

Tabiiy sochlar bilan ishlash jarayonida yana bir hususiyatlaridan biri suniy sochlar erib, bir-biriga tarab bo'lmas darajada yopishib, plyonka hosil qilsa, tabiiy sochlar esa kuygan joyi to'kilib, qolgan joylari esa o'z hususiyatini saqlab qoladi va unga tarab ishlov berilaveradi.

Tabiiy sochlarga ximik usullar bilan tasir o'tkizilgach, ya'ni sochlarni bo'yash, ximiya qilish (sochlarni uzoq muddatga jingalak qilish) sochni jilosiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Sochlarni yo'qolgan jilosini qayta tiklash uchun yuvilgan sochni maxsus balzam bilan chayib quritish maqsadga muvofiq bo'ladi. Shu sababdan maxsus soch uchun bo'yoq qutichalarini ichida alohida oz miqdorda qo'shimcha balzamlar bilan birga qadoqlanadi. Balzam sochlarni gullab ketishini ham oldini oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Djalilova F. Grim. - O'zDSI, 2008
2. Djalilova F. Grim. - NAVRUZ, 2015
3. Djalilova F.S. Grim. - Toshkent: Donishmand ziyosi, 2023. - 184 b.
4. Jalilova F.S. Soch turmaklash san'ati. T:2017
5. D.F.Suratovna. SPECIFIC CHARACTERISTICS OF WORKING WITH GRIM IN VARIETY DF Suratovna Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods 2 (5) 13-17

6. F.Djalilova. SOCH TURMAGINI MODELLASHTIRISH VA BADIY BEZASH FS Djalilova Oriental Art and Culture 4.S. (2), 792-798
7. D.F.Suratovna. Work on a make-up sketch in the process of creating a diploma performance DF Suratovna Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR) 9 (4), 119-122
8. D.F.Suratovna AJMR DF Suratovna AJMR
9. Shukhratovich R.S. «ONE ACTOR THEATER» ON THE EXAMPLE OF ARKADY RAIKIN RS Shukhratovich International Educators Conference, 261-264, 2025.
10. Rasulov S.S. IMAGINATION IS THE LAW OF THEATER SS Rasulov Web of Teachers: Inderscience Research 3 (5), 426-431, 2025.